

Afb. 1 Uitsnede uit een kaart van de provincie Utrecht gemaakt door de landmeter Bernard de Roij. De eerste editie van de kaart verscheen in 1696; deze uitsnede is ontleend aan een herdruk uit 1743. De Biltse en Zeister grift is blauw gemarkeerd.

BRON: BNF GALLICA

Vissen in de Biltse en Zeister grift

Kees Floor

Rond 1900 ontstond er zowel in Zeist als in Utrecht discussie over de visrechten in de Biltse en Zeister grift en de daarvan al dan niet

deel uitmakende slotvijver. Om daarover duidelijkheid te verkrijgen, moest zelfs de rechter eraan te pas komen.

Op 24 september 1901 wierp de Zeister zaakwaarnemer M.W. van Rijkom zijn hengel uit in de vijver van Slot Zeist. Het leverde hem een bekeuring op van gemeenteveldwachter Van der Giesen. Dat was ook precies de bedoeling. Van

Rijkom wilde wel eens weten of het was toegestaan om in die vijver te vissen, een zaak waarover in Zeist veel discussie was ontstaan. Zelf vond hij van wel. Daarom legde hij de zaak voor aan de rechter. Waar het om draaide was of de slotvijver al dan niet deel uitmaakte van

de Biltse en Zeister grift en of hij daardoor beschouwd moest worden als openbaar water.

De Biltse en Zeister grift

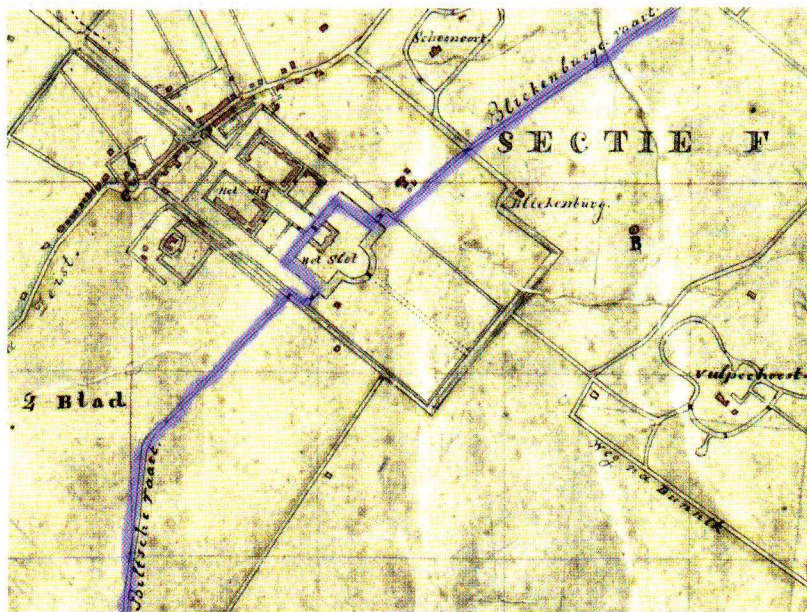
De Biltse en Zeister grift werd gegraven rond 1640 en in 1642 in ge-

Afb. 2 Gezicht op de vijver van Slot Zeist, ca. 1755, getekend door de Zeister kunstenaar Johannes de Bosch. Op de achtergrond de toegangsbrug tot het huis. Na de bouw van Slot Zeist moest het scheepvaartverkeer naar het oostende van de Biltse en Zeister grift (thans Blikkenburgervaart) hierlangs.

BRON: RIJKSDIENST CULTUREEL ERFGOED

Afb. 3 Uitsnede uit de kadastrale verzamelkaart van de gemeente Zeist uit 1826, met onder andere Slot Zeist en het westelijk (aangeduid als *Biltse vaart*) en oostelijk gedeelte (*Blickenburger vaart*) van de Biltse en Zeister grift. De Biltse en Zeister grift is blauw gemarkeerd. Na de aanleg van het slot en de bijbehorende tuinen in de 17^e eeuw vormde de slotvijver de verbinding tussen de beide gedeelten van de grift. **Vervaardiger: landmeter Adam Slits.**

BRON: RIJKSDIENST
CULTUREEL ERFGOED

bruik genomen. De waterweg gaat via De Bilt naar Utrecht (afb. 1), waar hij thans uitkomt in de stadsbuitengracht (singels). Naar het oosten toe loopt hij dood op de Stoetwegense dijk (ook wel aangeduid als Rijnwijxse dijckje; thans Businglaan). De grift was bedoeld om de afwatering van de eraan grenzende percelen te verbeteren en om scheepvaartverkeer mogelijk te maken tussen de stad Utrecht en de ten oosten daarvan gelegen agrarische dorpen De Bilt en Zeist.

Volgens een provinciale verordening en schouwbrief uit 1668¹ moest de grift daartoe altijd bevaarbaar gehouden worden. De landeigenaren van aan de grift gelegen percelen draaiden op voor het onderhoud en voor het op de voorgeschreven diepte houden van het vaarwater. Als 'tegenprestatie' kregen ze onder andere het recht om in het door hen onder-

houden stukje vaarwater te vissen. De schepen voor Utrecht waren geladen met zand of met landbouwproducten; in omgekeerde richting ging het om mest, afval van de stad, diverse goederen of om bouwmaterialen en huisraad voor huizen als Houtringe in De Bilt en Slot Zeist.

Slot Zeist

In 1677, 35 jaar na de ingebruikname van de grift, kocht Willem Adriaan van Nassau-Odijk (ca. 1632-1705) de ambachtsheerlijkheid Zeist en het daarin gelegen, vervallen middeleeuwse kasteel². Vervolgens liet hij het huidige Slot Zeist bouwen en de tuinen en de slotvijvers aanleggen. In 1686 was het geheel voltooid.

Bij de aanleg van het park en de bouw van het Slot had Van Nassau geen aandacht geschonken aan de ligging van de 'Bildse en Zeyster Vaert'; van toen af vormde de slot-

gracht de verbinding tussen het oostelijk deel en het westelijk deel van de grift (afb. 2 en 3).

Tot de bezittingen van Van Nassau behoorde onder andere ook de riddershofstad Blickenburg. Daardoor lag de Biltse en Zeister grift vanaf de Waterigeweg oostwaarts tot aan het eindpunt bij de Stoetwegense dijk min of meer op eigen terrein. In 1699 onthief de provincie hem dan ook van de plicht om mee te doen aan de schouwen van het waterschap³. Hij was immers de enige belanghebbende van dat deel van de grift en zou bij nalatigheid in het onderhoud vooral zichzelf in de vingers snijden.

Het Zeister slot en de bijbehorende bezittingen kwamen in de loop der tijden in verschillende handen, maar bleven een eenheid vormen. Pas bij een verkoop in 1818 door de familie Van Laer werd het geheel opgedeeld. De landen aan de Blickenburgervaart, zoals het oostelijk deel van de grift inmiddels was komen te heten, hielden de Van Laers eerst nog in eigendom. Om deze bezittingen, die kort daarna te koop stonden, over water bereikbaar te houden, vestigden ze een erfdiensbaarheid op de slotvijver. Dit water moest te allen tijde toegankelijk blijven voor alle vaartuigen met als bestemming de landerijen aan de Blickenburgervaart of de Broedergemeente.

Doordat de percelen langs de Zeister grift/Blickenburgervaart tussen de Waterigeweg en de Stoetwegense dijk vanaf 1818 niet meer in een hand waren, stelde het waterschap

de schouw weer verplicht en werden alle eigenaren, dus ook die van het slot en de vijvers, op de legger van onderhoudsplichtigen geplaatst.

Visrechten

De vijvers rond Slot Zeist stonden reeds lang bekend als goed viswater. Zo lezen we in een publicatie uit 1759: '... Dit stuk met het Huys is rondom in een zeer wyde Graft, of Vyver omgraven welkens Vischrykheid zeer zelden op eenige Buytenplaats gezien wordt. ...'. En bij de omschrijving van wat er in 1818 ter verkoop werd aangeboden stond vermeld dat onder andere zijn inbegrepen: 'capitale Vischrijke Vijvers rondsom het Slot gelegen.' Geen wonder dat Van Rijkom en met hem talrijke andere Zeistenaren er happig op waren om hun hengel in de slotvijver te mogen uitwerpen, zonder het risico van een bekeuring.

Als zou worden geoordeeld dat zowel de slotvijver als de Biltse en Zeister grift beschouwd moesten worden als openbaar water, waren er twee manieren om meer te weten te komen over de visrechten. Men kon teruggaan naar de oorspronkelijke besluiten en verordeningen betreffende de grift uit de 17^e eeuw; die zijn later

namelijk niet herroepen. Dan was de situatie duidelijk. In 1644, dus twee jaar na de ingebruikname van het vaarwater, kondigde de provincie op verzoek van het waterschap namelijk al een verbod af op het vissen in de grift, behoudens toestemming van de Watergraaf en Heemraden, de bestuursleden van het waterschap. In de eerder genoemde, meer omvattende verordening uit 1668 behielden die bestuurders hun rechten. Verder kregen ook de eigenaren van de aanliggende percelen het visrecht, maar dan alleen voor hun eigen stukje. Overtreders van het visverbod riskeerden een boete van 12 gulden en inbeslagname van hun vistuig. Op een aanplakbiljet bij de Biltse sluis uit 1740 was te vinden dat een en ander toen nog onveranderd van kracht was (afb. 4).

Een andere invalshoek om het visrecht in de Biltse en Zeister grift te benaderen, bood het Burgerlijk Wetboek uit 1836. Artikel 577 daarvan stelt dat 'bevaarbare en vlotbare stroomen en rivieren met hunne oevers' toebehoren aan de staat. In dat geval zou het volgens de Jachtwet eenieder vrij staan om erin met een hengel te vissen. Was de Biltse en Zeister grift bevaarbaar en vlotbaar?

Naar de kantonrechter

Op 30 november 1901 boog het kantongerecht in Utrecht zich over de kwestie⁵. Als getuigen traden op veldwachter Van der Giesen, H.M. van der Mersch, en René Labouchere. Zeistenaar Van der Mersch was secretaris van het waterschap en verstreekte historische bijzonderheden, gebaseerd op informatie die hij enkele jaren daarvoor had ontvangen van Samuel Muller Fzn, rijksarchivaris te Utrecht. Labouchere was zoon van de eigenaresse van Slot Zeist inclusief de tuinen en de slotvijver. Hij benadrukte dat de vijver en de oevers daarvan particulier eigendom waren. Bovendien liep de grift aanvankelijk niet door de grachten van het Slot, maar ten zuiden van 'Thuis te Seyst' langs, zoals oude kaarten lieten zien (vergelijk afb. 1).

Mr. Besier trad tijdens de zitting op namens het openbaar ministerie (OM). Hij betwijfelde of de grift wel als vlotbaar water kon worden gezien waarop het genoemde artikel in het burgerlijk wetboek van toepassing was. Hij eiste een boete van twee gulden of 1 dag hechtenis; dat is overigens aanzienlijk minder dan

Gelyk ook de schouten van de Bilt, Zeyst, ende alle de geene die door den Hoog Watergraaff en Heemraden zyn geauthoriseert goede toezicht te hebben, dat door niemand buyten kennisse van de voorsz. Water-Graaff en Heemraden in de voorsz. Biltse en Zeytse Vaart word gevischt; de Contraventeurs te beboeten met een Somme van 12. Guldens, en daar-en-boven haare Netten en Visch-gereedschappen afte neemen, volgens het 18. Arttykel van de Ordonnantie.

Te UTRECHT Gedrukt by WILLEM JAN REERS, Ordinaris Drucker der
Ed: Mog: Heeren Staten's Lands van Utrecht, woonende by de Vic-brugge, 1740.

Afb. 4 Gedeelte van een aanplakbiljet uit 1740 met regels voor de sluiswachter in de Bilt. Onderaan stond het verbod om te

vissen in de Biltse en Zeister grift op straffe van een boete van 12 gulden en inbeslagname van het vistuig

BRON: HET UTRECHTS
ARCHIEF TOEG.NR. 29-31 IN
NR. 12